

ธงชัย วินิจจะกุล: “เสียดินแดน” เป็นประวัติศาสตร์หลอก ไฟรไปตายแทน

 prachatai.com /journal/2011/02/33012

วันอาทิตย์ ที่ 7 พฤษภาคม 2560 | อัปเดตล่าสุดเมื่อ 2 นาที ที่ผ่านมา

Tue, 2011-02-08 08:14

ธงชัย วินิจจะกุล

ความรู้ประวัติศาสตร์เรื่อง “การเสียดินแดน” วางอยู่บนความเข้าใจประวัติศาสตร์อย่างผิดๆ 4 ประการ

1. เข้าใจผิดว่า รัฐสมัยเก่า (ก่อนศตวรรษที่ 20) ถือการครอบครองดินแดนเป็นเรื่องใหญ่

ความจริง – รัฐสมัยเก่าไม่ถือการครอบครองดินแดนเป็นเรื่องสำคัญ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสมัยเก่าเป็นเรื่องของเจ้าที่มีอำนาจมากถืออำนาจบาตรใหญ่เหนือเจ้าที่มีอำนาจน้อยกว่า ลดหลั่นเป็นลำดับชั้นกันไป คือ เป็นความสัมพันธ์แบบเจ้าฟ่อนั่นเอง เจ้าฟ่อรายใหญ่อยอมเรียก “คำคุ้มครอง” จากเจ้าฟ่อรายเล็กกว่าในรูปของส่วยสาอากรผลประโยชน์ต่างๆ และไพร่พล จากนั้นเจ้าฟ่อทั้งรายใหญ่รายเล็กก็ไปขูดรีดเอากับไพร่ฟ้าข้าไทในเขตอิทธิพลของตนอีกทอดหนึ่ง

อำนาจของเจ้าฟ่อรายเล็กจึงอยู่ที่อำนาจเหนือไพร่ฟ้าข้าไทในเขต อิทธิพลของตน อำนาจของเจ้าฟ่อรายใหญ่จึงอยู่ที่อำนาจเหนือเจ้าฟ่อรายเล็กและไพร่ฟ้าข้าไท ในเขตอิทธิพลของตน อธิปไตยเหนือดินแดนแบบสมัยนี้ยังไม่มี อำนาจขององค์อธิปัตย์หมายถึงอำนาจเหนือคน คือ เหนือเจ้าฟ่อรายเล็กและไพร่ฟ้าข้าไท ไม่จำเป็นต้องมีขอบเขตชัดเจน บางทีก็มีบางทีก็ไม่มี ไพร่ฟ้าจะเดินทางไกลไปไหนต่อไหนก็ยังถือว่ายังอยู่ ใต้อำนาจของเจ้าองค์เดิม หรือที่เรียกว่า “ใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร” ของเจ้าองค์เดิม

“ดินแดน” ที่รัฐสมัยเก่าหวงแหนสุดขีดคือเมืองและวัง เพราะหมายถึงอำนาจของเจ้าฟ่อ รัฐสมัยเก่าไม่หวงแหนชายแดน ยกให้เป็นของขวัญแก่ฝรั่งอังกฤษมาแล้วก็มี

2. เข้าใจผิดว่า เมืองขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของอธิปไตยของรัฐเจ้าฟ่อใหญ่

ความจริง – เจ้าฟ่อรายเล็กที่ยอมเป็นเมืองขึ้นหรือประเทศราชของรัฐเจ้าฟ่อใหญ่มียังคงมี อำนาจเหนือเมือง วัง ไพร่ฟ้าข้าไทและเขตอิทธิพลของตน เพียงแต่ไม่ถือว่าเป็น “อิสระ” (คำว่า “อิสระ” แต่เดิมหมายถึงเป็นใหญ่สูงสุด ความหมายเพี้ยนเป็น independence พร้อมกับรัฐสมัยใหม่ในศตวรรษที่ 20 นี้เอง) จะถือว่าเป็น “อิสระ” ได้ยังไงในเมื่อยอมสวามิภักดิ์ต่อรัฐเจ้าฟ่อใหญ่ แต่การสวามิภักดิ์มิได้หมายถึงตกเป็นสมบัติของรัฐเจ้าฟ่อใหญ่แต่อย่างใด เพียงหมายถึงยอมอยู่ใต้อำนาจบาตรใหญ่ “ความคุ้มครอง” ของเจ้าฟ่อรายใหญ่กว่าและยอมจ่าย “คำคุ้มครอง” ตามที่เจ้าฟ่อรายใหญ่เรียกมาเท่านั้นเอง

“เขตอิทธิพล” หรือดินแดนที่ไม่มีขอบเขตชัดเจนของเมืองขึ้นหรือประเทศราชจึงไม่ใช่สมบัติ ของเจ้าฟ่อรายใหญ่ แต่แน่นอนว่าเจ้าฟ่อใหญ่อย่างเจ้ากรุงเพชื่อย่อมถือว่าประเทศราชเป็นสมบัติของ ตน

ทศนะที่ถือว่าประเทศราชและดินแดนชายขอบอำนาจเป็นของประเทศไทยมา แต่โบราณ เช่น สุโขทัยเป็นเจ้าของทั้งแหลมมลายู จึงเป็นทศนะประวัติศาสตร์แบบเจ้าฟ่อใหญ่ เช่น เจ้ากรุงเพชฯ เจ้าอังวะ หงสา ฯลฯ แต่ทว่าไทย/สยามที่เป็นรัฐแบบชาติสมัยใหม่กลับรักษาทศนะประวัติศาสตร์ของ เจ้ากรุงเพชฯ และยกให้เป็นประวัติศาสตร์แห่งชาติอีกด้วย ประวัติศาสตร์ไทยจึงเป็น “ราชาชาตินิยม” คือไม่ใช่แค่ชาตินิยมอย่างประเทศอื่น แต่เป็นชาตินิยมที่คิดแบบเจ้ากรุงเพชฯ เช่น ถือว่าประเทศราชและดินแดนชายขอบอำนาจเป็นของประเทศไทยมาแต่โบราณ

3. เข้าใจผิดว่า เมืองขึ้นหรือประเทศราชหนึ่งยอมขึ้นต่อเจ้าฟ่อรายใหญ่เพียงรายเดียว เมือง ขึ้นของสยามยอมขึ้นต่อสยามเท่านั้น ดังนั้นดินแดนประเทศราชย่อมเป็นของประเทศไทยแต่ผู้เดียว

ความจริง – ประเทศราชของอยุธยาและกรุงเทพฯ แทบทั้งหมดในประวัติศาสตร์เป็นเมืองขึ้นของ เจ้าฟ่อใหญ่รายอื่นด้วยในเวลาเดียวกัน เช่น พม่า (อังวะ หงสาวดี) และเวียดนาม (เว้ ตังเกี๋ย) เพราะในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสมัยเก่าแบบเจ้าฟ่อนั้น รัฐเล็กๆ ถือว่ายอมอ่อนน้อมต่อเจ้าฟ่อใหญ่ดีกว่าโดนเจ้าฟ่อลงโทษ ครั้นเจ้าฟ่อใหญ่หลายรายมาเรียก

“คำคุ้มครอง” ก็ยอมชะงักที่ยังพอทนไหว (หากทนไม่ไหวค่อยฟ้องเจ้าพ่อ ก. ให้มาจัดการกับเจ้าพ่อ ข.) ประเทศราชของอยุธยาและกรุงเทพฯ เป็นประเทศราชของ 2-3 เจ้าพ่อใหญ่ในเวลาเดียวกัน เจ้ากรุงเทพฯ มาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 รู้ข้อนี้ดีว่าประเทศราชไม่เคยขึ้นต่อสยามแต่ผู้เดียว

ดังนั้น ขอบข่ายอำนาจของเจ้าพ่อใหญ่อย่าง สยาม พม่า เวียดนามจึงซ้อนทับกันเป็นแถบเบื้อเริ่ม เพราะต่างมีประเทศราชร่วมกัน อำนาจซ้อนทับแบบนี้ไม่เป็นปัญหาต้องแบ่งปันกันหรือรบราฆ่ากันเพราะทุกรัฐ สมัยเก่าขอแค่ประเทศราชยอมสวามิภักดิ์และจ่ายคำคุ้มครองสม่ำเสมอเป็นใช้ได้

แต่ครั้งทุกรัฐรับธรรมเนียมสมัยใหม่จากฝรั่งในปลายศตวรรษที่ 19 ที่ไม่ยอมรับอำนาจเหนือดินแดนแบบซ้อนทับอีกต่อไป และถือการครอบครองดินแดนเป็นเรื่องใหญ่ จึงต้องแย่งชิงกันว่าดินแดนของประเทศราชเป็นของใครกันแน่แต่ผู้เดียว ความขัดแย้งระหว่างสยามกับอังกฤษ ฝรั่งเศสสมัยรัชกาลที่ 5 คือ การพยายามแข่งขันกันช่วงชิงดินแดนประเทศราชมาเป็นของตนแต่ผู้เดียว กรณี “เสียดินแดน” คือผลของการแย่งชิงกันแล้วสยามแพ้ สยาม “ไม่ได้ดินแดนมาเป็นของสยามแต่ผู้เดียว” ฝรั่งเศสจะได้ไป

ประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยมของไทยสมัยใหม่จึงแย่งเกินกว่าเจ้ากรุงเทพฯ แบบก่อนศตวรรษที่ 20 เสียอีก คือหลงคิดว่าประเทศราชเป็นของตนแต่ผู้เดียวมาแต่โบราณ ครั้นแย่งดินแดนประเทศราชกันแล้วแพ้เขา จึงเรียกว่า “ไทยเสียดินแดน”

4. เข้าใจผิดว่า ดินแดนของรัฐสมัยเก่ากำหนดชัดเจนแน่นอนว่าตรงไหนของใคร จึงสามารถพูดได้ว่าไทยเสียดินแดนไปกี่ครั้งก็ตารางกิโลเมตร

ความจริง – จากที่อธิบายมาข้างต้นคงเห็นแล้วว่า อำนาจดินแดนของรัฐสมัยเก่ามีทั้งซ้อนทับกันและโดยมากไม่กำหนดขอบเขตดินแดน ชัดเจน ดินแดนของรัฐสยามสมัยใหม่ที่ชัดเจนมีเส้นเขตแบ่งปันเพียงเกิดขึ้นมาก็ต่อ เมื่อแย่งชิงกันจบด้วยกำลังทหาร (ซึ่งสยามสู้ฝรั่งไม่ไหว) สยามจึงไม่เคยเสียดินแดนที่ไม่เคยเป็นของตน

ในเมื่อไม่เคยเป็นเจ้าของดินแดนประเทศราช ไม่เคยเป็นเจ้าพ่อใหญ่แต่ผู้เดียวด้วยซ้ำไป แถมอำนาจเหนือดินแดนไม่มีขอบเขตชัดเจน การ “เสีย ดินแดน” แท้ที่จริงแล้วจึงเป็นการเสียอำนาจแบบเจ้าพ่อแบบโบราณ คือ ไม่สามารถวาดอ้างความเป็นอธิราชได้อีกต่อไป เรียกให้เขาอ่อนน้อมไม่ได้แล้ว เรียกเก็บผลประโยชน์ก็ไม่ได้เช่นกัน ในจาริตแบบรัฐราชาธิราชหรือรัฐเจ้าพ่อแบบสมัยเก่านั้น นี่เป็นการเสียพระเกียรติยศของพระเจ้าแผ่นดินอย่างที่สุดประเภทหนึ่ง ความเจ็บปวดของเจ้ากรุงเทพฯ จึงเป็นเรื่องของการที่พระองค์เสียพระเกียรติยศ อย่างสาหัส ไม่ใช่การ “เสียดินแดน” ในแบบที่เราวัดกันออกมาได้เป็นตารางกิโลเมตร

กล่าวโดยสรุป ประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยมเรื่องการ “เสียดินแดน” มีองค์ประกอบทางปัญญาสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ต้องอ้างว่าเป็นเจ้าของดินแดนประเทศราชมาแต่โบราณซึ่งเป็นทัศนะประวัติศาสตร์ ของเจ้ากรุงเทพฯ และต้องถือเอาความเจ็บปวดของเจ้ากรุงเทพฯ มาเป็นของตนด้วย
2. ต้องอ้างว่าเป็นเจ้าของแต่ผู้เดียวแบบชาตินิยมของรัฐชาติสมัยใหม่

องค์ประกอบทั้งสองประการเริ่มประมวลเข้าด้วยกันว่าทการวาทกรรมการ “เสีย ดินแดน” โดยฝีมือของนักชาตินิยมอย่างหลวงวิจิตรวาทการและอีกหลายคนร่วมสมัยกับเขา โดยเริ่มผลิตมาตั้งแต่ประมาณต้นทศวรรษ 2470 (ก่อนการเปลี่ยนแปลง 2475 เล็กน้อย) และกลายเป็นส่วนสำคัญของลัทธิชาตินิยมของรัฐไทยช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง อันนำไปสู่การ “เรียกรื้อดินแดนคืน” ในปี 2483 และกรณีดังกล่าวมีผลให้วาทกรรมและความเข้าใจประวัติศาสตร์ (ผิดๆ) เรื่องการ “เสียดินแดน” ผังแน่นในสังคมไทย

วาทกรรมและประวัติศาสตร์การ “เสียดินแดน” เป็นประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยมตัวพ่อ คือ ทั้งทรงพลัง เป็นฐานอย่างหนึ่งที่มีส่วนก่อรูปก่อร่างความคิดชาตินิยมของไทยตั้งแต่เริ่ม และยังคงเป็นฐานรากคำจูนชาตินิยมของไทยมาจนทุกวันนี้ แถมยังเป็นฐานภูมิปัญญาไทยอย่างหนึ่งที่ทำให้กำเนิดอุดมการณ์ ความเชื่อ วาทกรรมชาตินิยมอีกมากมาย

ไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีเอกสาร power point ชุดหนึ่งแพร่หลายอย่างกว้างขวาง เสนอว่า “ไทยเสียดินแดน” มาทั้งหมด 14 ครั้ง นี่เป็นตัวอย่างผลผลิตของประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยมตัวพ่อที่สามารถผลิต โฆษณาชวนเชื่อเหลวไหลได้อย่างไม่มีขีดจำกัด อ้างไปได้เรื่อยว่าปิ่นทอง ทวาย มะริด ตะนาวศรี ฯลฯ เป็นของไทยแต่เสียไปตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 แม้แต่นักชาตินิยมรุ่นหลวงวิจิตรวาทการยังไม่เคยเพ้อเจ้อไปไกลขนาดนั้น คือในระยะแรกที่วาทกรรมการ “เสีย ดินแดน” เริ่มปรากฏตัวนั้น อย่างมากก็เสนอว่าเสีย 3-5 ครั้งและทั้งหมดเกี่ยวข้องกับการแย่งชิงกับฝรั่งเศสในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ยืงนานวัน จำนวนครั้งและดินแดนที่อ้างว่าเสียไปกลับมากขึ้นทุกที

เพราะตัวเลขเหล่านี้ไม่มีหลักฐานหลักเกณฑ์ใดๆทั้งสิ้น เป็นเพียงการมอมเมาให้ไพร่ราษฎรหลงผิดมลายกับประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยม เอาความแค้นของเจ้ากรุงเทพฯและความคลั่งชาติมาเป็นความคิดของตน ยอมไปตายแทนเพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นปกครองไทย

คนที่ยังหลงมลายกับประวัติ ศาสตร์การ “เสียดินแดน” ก็เท่ากับยังหลงเชื่อประวัติศาสตร์แบบที่เจ้ากรุงเทพฯและพวกอำมาตย์ชาตินิยม ต้องการ มีแต่คนที่รับใช้เจ้าจนตัวตายรับใช้เจ้านายหัวปักหัวปำเท่านั้นแหละที่เที่ยวปาวร้องอยู่ในกรุงเทพฯให้ไพร่ราบทหารเกณฑ์ไปตายแทน

ชาตินิยมที่กำลังบ้าคลั่งอยู่ในขณะนี้ก็เป็นผลผลิตของประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยมเรื่อง “เสีย ดินแดน” ปัญหาเขตแดนระหว่างประเทศเป็นมรดกตกทอดจากยุคอาณานิคมอย่างไม่ต้องสงสัย แถมยังมีอีกหลายแห่งรอบชายแดนประเทศไทย ไม่ใช่แค่ชายแดนกัมพูชา ที่ไม่มีทางแก้ต้งง่ายๆ หรืออาจคาราคาซังแก้ไม่มีทางหมดสิ้นก็เป็นได้ เพราะรากเหง้าของปัญหามาจากระบบความสัมพันธ์ของรัฐแบบสมัยก่อนไม่ถือดินแดน ที่ชัดเจนตายตัว กับความสัมพันธ์แบบรัฐชาติสมัยใหม่ที่ถืออธิปไตยเหนือดินแดนที่ชัดเจนตายตัว เป็นเรื่องใหญ่ เข้ากันไม่ได้

การวางตัวเป็นเจ้าพ่อใหญ่อย่างที่ทำ มาค่อนศตวรรษและกำลังทำอยู่ในขณะนี้ อย่างเก่งก็ชนะได้ชั่วคราวแล้วก็ต้องรบอีกครั้งแล้วครั้งเล่าโดยไม่ได้ช่วยให้ปัญหาคลี่คลายลงเลยสัก นิด และหากจะใช้วิธีนี้คงต้องรบกับเพื่อนบ้านทุกด้านตลอดแนวชายแดน เพราะมีปัญหาทั้งนั้น

การปาวร้องว่าเขตแดนเป็นมรดกตกทอดจากยุคอาณานิคม เราจึงต้องไม่ยอมรับแผนที่ฝรั่ง ศาลฝรั่ง เขตแดนแบบฝรั่ง และจึงขอธรรมที่จะไปเอาดินแดนคืนมา นี่เป็นเหตุผลแบบราชาชาตินิยมวิปลาสแบบสุดๆ คือ ถือว่าไทยยังเป็นเจ้าพ่อที่อ้างความเป็นใหญ่และเป็นเจ้าของดินแดนที่ไม่เคย เป็นของตน นี่ก็เป็นผลผลิตของประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยมตัวพ่อ

คนที่กล่าวหาว่าคนอื่น “โง่” 3-4 ชั้นหลงตามฝรั่งในเรื่องเส้นเขตแดนจนเสียดินแดนให้เขมร คือพวกเกลียดตัวกินไข่ เพราะ ชาติ ชาตินิยม อธิปไตยเหนือดินแดนแบบที่พวกเขาโฆษณาชวนเชื่ออยู่ ล้วนเป็นของที่ไทยรับเอามาจากฝรั่ง ทั้งนั้น ในเมื่อเราเลิกไม่พ้นที่จะต้องอยู่กับมาตรฐานความสัมพันธ์กันแบบรัฐชาติสมัย ใหม่ที่เริ่มมาจากฝรั่ง เราก็ควรรู้เท่าทัน รู้จักปรับตัว ไม่มอมเมาไปกับชาตินิยมหรือประวัติศาสตร์อันตรายอย่างการ “เสียดินแดน” คนพวกนี้เที่ยวกล่าวหาคนอื่นว่าหลงฝรั่ง แต่กลับเสพติดมลายกับสิ่งอันตรายที่ฝรั่งยุคอาณานิคมและยุคฟาสซิสต์ทิ้งไว้ ให้สังคมไทย หยดหลอกลวงประชาราษฎรไปตายแทนลัทธิราชาชาตินิยมเสียที หากทางออกที่มีอารยธรรมกว่าสงครามไม่ดีกว่าหรือ หรือว่าราชาชาตินิยมหมดท่าแล้ว จึงต้องใช้วิถีทางอนารยะบ้าคลั่งอย่างที่พยายามทำกันอยู่

หมายเหตุ:จากบทความเดิมชื่อ:“เสียดินแดน” เป็นประวัติศาสตร์หลอกไพร่ไปตายแทน (เพราะ “ไทย” ไม่เคยเสียดินแดน)